

בורר [ב' 1]

בשיעור זה נראה את הגדרים של בורר על פי סוגיית הגמ' והבנות הראשונים [אותיות א-ב]. פרט לכך נעסוק בעיקר בסוג הדברים שבהם ישנה בעיית ברירה. לימדו היטב את הסוגיה ואחר כך את שיטות הראשונים והפוסקים.

- א. שבת עד. "ת"ר היו לפניו... וכפסולת מתוך אוכל דמי".
 - ב. רש"י ותוס' על אתר; ר"ח; חידושי הר"ן (המיוחסים) ד"ה אלא אמר אביי; שו"ע, שי"ט, א, ב, ד.
 - ג. ברירה במין אחד: רמב"ם, שביתת העשור, פ"א ה"ג; מגיד משנה שם; שו"ת תרומת הדשן, סימן נ"ז; רמ"א, שי"ט, ג; ט"ז שם ס"ק ב; [מחצית השקל שם]; ערוך השולחן שי"ט, ו; מ"ב; שש"כ, ג', כד-כו, כח.
 - ד. קילוף פירות: ירושלמי, שבת פ"ז ה"ב (תחילת דף מט). "הן דשחק... משום בורר"; בית יוסף סוף סימן שכ"א "גרסינן בירושלמי..."; רמ"א סוף סימן שכ"א; ביאור הלכה שם ד"ה לקלוף; ערוך השולחן שי"ט, כ-כב.
- קליפות הראויות לאכילה: מ"ב שכ"א ס"ק פד; שעה"צ שם ס"ק צז (אגלי טל, בורר, ו', ס"ק יב); שש"כ, ג', כט-לא (על השימוש במקלף, נדון בע"ה בהגדרת "יד").

חידושי הר"ן (המיוחסים) ד"ה אלא אמר אביי:

דרב יוסף ורב המנונא ואביי, מסתברא ודאי דלא פליגי בעיקר דינא כלל, אלא באוקמתא דמתניתא, דמקשי חד לחבריה למימרא דלא אתיא ליה לישנא דמתניתא, והכי דייק לישנא דפרכייהו.

רמב"ם הלכות שביתת עשור פרק א הלכה ג

ומותר לקנב את הירק ביום הכפורים מן המנחה ולמעלה, ומהו הקינוב שיסיר את העלים המעופשות ויקצץ השאר ויתקן אותו לאכילה, וכן מפצעין באגוזין ומפרדין ברמונים מן המנחה ולמעלה מפני עגמת נפש, ויום הכפורים שחל להיות בשבת אסור בקניבת ירק ובפציעת אגוזים ובפרידת רמונים כל היום, וכבר נהגו העם בשנער ובמערב שלא יעשו אחד מכל אלו ביום הצום אלא הרי הוא כשבת לכל דבריו.

מגיד משנה הלכות שביתת עשור פרק א הלכה ג

[ג] ומותר לקנב וכו'. פ' אלו קשרים (שבת קט"ו): יוה"כ מותר בקניבת ירק מן המנחה ולמעלה ופירש רבינו מהו הקנוב שיסיר העלים המעופשות וכו' וכן פירש"י ד"ל כדבריו והביאו ראה שקניבה הוא חתיכה ממה שאמרו פרק כלל גדול (דף ע"ג): האי מאן דקניב סלקא חייב שתים אחת משום קוצר ואחת משום נוטע. ופירוש שחותרך סלקא מן המחובר וחוזרת מצמתה כמבואר פ"ח מהלכות שבת וביוה"כ הותר בתלוש שאין

בו אלא משום שבות. והקשו על פירושם דאי להסיר העלים הרעים היינו בורר והיינו מלאכה גמורה. ויש לי לתרץ לדעתם דלא מקרי בורר אלא מתוך פסולת גמור או מין אוכל ממין אוכל אחר כנזכר פ"ח מהלכות שבת אבל זה הכל מין אוכל אחד ואין העלין האלו פסולת גמור ולא ראויין להקרא פסולת ואפשר שראויין לאכילה ע"י הדחק וכיון שכן אין בזה אלא משום שבות בשבת והותר ביוה"כ ואף על פי שאמרו מחבץ חייב משום בורר וכן משמר התם בדברים לחים. ופירוש יקצץ השאר אינו ר"ל דק דק שא"כ הרי זה תולדת טוחן כנזכר פ"ז מהלכות שבת. אבל הרמב"ן והרשב"א ז"ל פירשו הדחת ירק ואמרו שנזכר בירושלמי שמותר להדיח כבשין ושלקות וכן נזכר בתוספתא ואמרו שזו היא קניבת ירק האמור בגמרא שלנו:

תרומת הדרשן סימן נו

שאלה: חתיכות דגים מונחים על לוח אחד, או בקערה מפורדות זו מזו, כמו שרגילין להניח כן. ובשבת כשבא לאכול מהן רוצה לאכול מקצתן, ולשייר מקצתן לסעודה אחרת היאך יברור אלו מאלו שלא יבא לידי חיוב בורר?

תשובה: יראה דלא צריך לדקדק כ"כ בדבר, כמו שאבאר לקמן אע"ג דאחד מהגדולים היה נוהר לברור דווקא אותו שהיה רוצה לאכול עתה, ואותן שהיה רוצה לשייר עד סעודה אחרת הניח מונחים על הלוח. וראיתו מהא דכתב אשירי פ' כלל גדול: ת"ר היו לפניו שני מיני אוכלין בורר ואוכל כו'; ומסיים דבורר ואוכל לאלתר, ושיעור לאלתר פירש ר"ח ז"ל, שיעור מה שמסיב לאותה סעודה על השולחן. ודווקא אוכל מתוך פסולת אבל פסולת מתוך אוכל אסור, והבורר שני מיני אוכלין אותו שרוצה לאכול עתה מיקרי אוכל, ואידך מיקרי פסולת ע"כ. מוכח דבנ"ד חשיב ברירה. אמנם נראה דאפי' לפי זה לא חשיב ברירה, אלא דווקא בשני מינים ולא במין אחד כלל, דודאי דוקא נקט התנא, וכן כל המחברים שני מיני אוכלין. והכי איתא במרדכי פ' אלו טריפות, גבי נפלה לאור, דכל היכא דמצינו למימר דלישנא דמתניתין דווקא הוא, לא אמרינן לאו דווקא הוא אפי' להחמיר ע"ש, מ"מ שני מיני דגים לאו מין אחד מיקרי, דהא פסיק בא"ז במס' עבודה זרה, דמיני דגים חלוקים בשמן מיקרי מין בשאין מינו, לענין ביטול כ"ש להאי מילתא. אמנם נראה דמאד היה כנגד סברת הלב, דשני מינים שניכרים בהפרדתם חתיכות גדולות שמונחים יחד, דיהא ברירה שייכא בהו, דלשון המרדכי פ' כלל גדול לא משמע הכי, דכתב הילכך יזהר אדם מיני פירות שנתערבו כו', משמע דווקא כשהם מעורבים ואינם ניכרים, אבל בכה"ג אע"ג דאין כל מין ומין מסודר בפני עצמו, מ"מ לא מיקרי מעורב. אפס הואיל וכ' בסמ"ג, דהבורר פסולת מתוך האוכל, ואפי' בורר לאלתר חייב חטאת, אין לחלק ולהקל בלא ראייה ברורה, ולא להתיר אלא שיקח משני המינים להשהותן לסעודה אחרת, אם לא ירצה לברור אותן שיאכל עתה. ונראה דבכה"ג לא חשיב בורר, הואיל ובורר משני המינים הוה כאלו בורר ממין אחד. ואע"ג דאין לדקדק זה ממאי דנקט שני מינים, דאיכא למימר דלא אתי לאפוקי, אלא היכא דליכא אלא מין אחד, אבל לעולם בדאיכא תרי מיני לקמיה, אפי' יברור משניהם חשיב ברירה. אמנם מלשון אשירי דלעיל משמע קצת דלא חשיב ברירה כה"ג, כשהוא בורר שני המינים דכ' אותן שרוצה לאכול עתה מיקרי אוכל, ואידך מיקרי פסולת, מדלא כ' מה שרוצה לאכול עתה משמע דקאי על המין, ורוצה לומר אותו המין שרוצה לאכול עתה, ומשום דצריך לברור מין ממין נקט הכי וק"ל.

ט"ז על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיט סעיף ג

(ב) (פמ"ג) גדולות מתוך קטנות. - דבת"ה סי' נ"ז כ' שאין איסור ברירה אלא בב' מינים דבגמרא איתא היו ב' מינים לפניו ודוקא ב' מינים דנקט דכל היכא דאיכא למימר דוקא לא אמרי' לאו דוקא ותמוה לע"ד דלפי

הנראה לרבותא נקט ב' מינים דבא' פשיטא ששייך ברירה במה שרוצה להניח אלא אפי' ב' מינים דכבר ניכר ומפורש כל א' מחבירו ואין שייך בזה עירוב אפי' לא יכור ותו דבאוכל המעורב עם פסולת הוא במין אחד וה"ה אם אין שם פסולת רק שרוצה להניח קצת ממנו מקרי אותו השויר פסולת כמ"ש הטור בסמוך בב' מינים והוא הדין בזה דמ"ש וכן משמע בדברי ר"ח שמביאים התוספות פרק כלל גדול וז"ל פירש ר"ח דבאוכל מתוך אוכל שייך ברירה שבוירר אותו שאינו חפץ לאכול מתוך אותו שרוצה לאכול דאיתו שאין חפץ בו חשיב פסולת משמע אפי' במין אחד הוה כן דמקרי פסולת מה שאינו רוצה לאכול עתה ובוררו להניח על סעודה אחרת ואסור ותו יש לתמוה על שהעתיק רמ"א דגדולות מתוך קטנות לא מקרי ברירה דבת"ה משמע דבמין אחד לא הוה כלל ברירה אפילו בשוין אלא דבב' מינים כתב שיקא משני המינים להשהותן לסעודה אחרת דבזה הוה כמו מין אחד ע"כ וכבר דחינו זה דלרבותא נקט ב' מינים וכ"ש מין אחד וכ"מ דברי הטור שהתחיל בבורר חייב כו' ואח"כ כתב הלכך היו לפניו אוכלין עם פסולת שלהן כו' ואח"כ כתב היו לפניו ב' מיני אוכלין כו' משמע דמתחלה במין אחד קאמר וכתב ת"ה שם דאחד מהגדולים הי' נזהר לברר דוקא מה שרוצה לאכול עתה אפי' במין א' והוא חולק עליו ובמהרי"ל כ' בהל' פסח ולדון מצה ב"ט של פסח מותר דקי"ל אין טחינה אחר טחינה אך יזהר שלא יברר הפרורים הגדולים מתוך הקטנים כי איסור בורר יש באוכלין עכ"ל ורש"ל פ"ק דביצה בספרו סי' מ"ב מביאו אלא שתמה עליו דהא ברירה מותר ב"ט אלא שלכתחלה ימעט בטרחא עכ"ל משמע דבשבת מודה רש"ל דיש בזה משום ברירה וכיון דיש כאן חשש איסור דאורייתא יש להחמיר אפי' במין אחד ולא יכור אפי' במין אחד ואפי' גדולות מתוך קטנות רק מה שהוא רוצה לאכול עתה או שיקח סתם מן הבא בידו להניח לסעודה אחרת לא בדרך ברירה כנלע"ד:

ערוך השולחן אורח חיים סימן שיט סעיף ו

חיובא דברירה לאו דוקא באוכל ופסולת דה"ה אפילו שני מיני אוכלין מעורבין זה בזה כגון תאנים וענבים והוא בירר מין אחד מהשני חייב דכשברר את המין שחפץ בו נעשה המין השני שאינו חפץ בו כפסולת לגבי המין שחפץ בו [תוס' ע"ד. ד"ה הין] וכ"כ הרמב"ם ובירושלמי יש פלוגתא בזה ופסק כמאן דמחייב ע"ש ואומר שם דזהו דוקא בשני מינים אבל במין אחד לברור הגדולים מן הקטנים או להיפך או שחורים מן לבנים וכה"ג לא מקרי ברירה וז"ל הירושלמי בירר אוכלים מתוך אוכלים חזקיה אמר חייב וכו' על דעתיה דחזקיה אפילו עיגולים מן גו עיגולין אפילו רמונים מן גו רמונים או כיני אפילו בני נש מגו בני נש עכ"ל וה"פ ששואל אם על דעתו דחזקיה אסור נמי במין אחד לברור זה מזה ודחי לה או כיני אפילו בני נש וכו' כלומר דא"כ תאמר גם כשיברור בני אדם מן בני אדם תאמר שיש בזה ברירה בתמיה והפליג לדחות דבר זה וראיתי לאחד מן הגדולים שכתב דגם במין אחד שייך ברירה [ט"ז סק"ב] ודברים תמוהים הם [גם הת"ש השיג עליו והא"ר נראה שתפס בהירושלמי שאומר זה בפשיטות דלחזקיה גם זה מקרי ברירה ע"ש ודבריו תמוהים דהירושלמי בלשון שאלה קאמר ודחי לה וכן פי' הפ"מ ע"ש ומה שהביא הט"ז ממהרי"ל לענין מצה נדוכה ודאי קמת מפרורים הוה ברירה גם ממין אחד וכן חלבון מתלמון או להיפך וכמ"ש המג"א סקט"ז וכן ברמב"ם וטוש"ע דוקא שני מיני אוכלין ודו"ק]:

בית יוסף אורח חיים סימן שכא

גרסינן בירושלמי פרק כלל גדול (ה"ב) האי מאן דשחיק תומא (פירוש שכותש שומים) כד מפרך ברישיה (שמפרר ראשי השומים) חייב משום דש כד מבחר בקליפייטא (פירוש שנוטל אותם מן הקליפות) חייב משום בורר וכתבו סמ"ג (לאוין סה יג:) וסמ"ק (סי' רפב ע' רפה) והתרומה (סי' רכ) דאפילו הכי אין לאסור לקלוף

שומים ובצלים לאכול לאלתר דההוא דירושלמי לא מיירי בקולף לאכול לאלתר אלא בקולף להניח כמו שפר"ח וכן כתבו הגהות בפרק כ"ב (ד"ק הי"ב) ורבינו ירוחם כתב בחלק ח' (עו ע"ג) שמה שאסר בירושלמי להסיר קליפתו דוקא כדי לשחקו אבל אם מסיר לו הקליפה כדי לאכול כך מותר וכן הדין בבצלים קטנים וכן כתב בעל התרומה כדי לאכול מיד מותר ורבינו פרץ כתב דוקא מעט מעט אבל לקלוף קיבוץ גדול יחד נראה כבורר ואסור עכ"ל רבינו ירוחם:

ערוך השולחן אורח חיים סימן שיט

סעיף כ - איתא בירושלמי [פ"ז הל' ב'] דכלל גדול ההן דשחק תומא כלומר מי ששחק את השום כד מיפרך ברישא משום דש כד מברר בקליפיתא משום בורר וכו' ונלע"ד דה"פ שלוקח הרבה שומים ושוחקן ביחד ועי"ז נופלים הראשים מהם ורק הקליפות של כל השומים מתערבים עם השומים ובורר מהם הקליפות מהאוכל ולכן חייב על הראשים משום דש והיינו מפרק שהיא תולדה דדש וכשבורר מהשומים כל הקליפות חייב משום בורר אבל מי שקולף כל שום לבדו וחותר הראש וקולף הקליפה כמו שעושים בבצלים אין בזה לא דישה ולא ברירה כמו שאנו עושים מעשים בכל שבת שקולפים בצלים ושומים אחד אחד כמו שאוכלים אגוזים ושקדים שבכל אגוז זורקים הקליפה וזהו דרך אכילתן:

סעיף כא - ורבינו הב"י הביא ירושלמי זה בסוף סימן שכ"א בספרו הגדול וז"ל וכתבו סמ"ג וסמ"ק והתרומה דאפ"ה אין לאסור לקלוף שומים ובצלים לאכול לאלתר דההיא דירושלמי בקולף להניח וכו' ורבינו ירוחם כתב שמה שאסר בירושלמי להסיר קליפתו דוקא כדי לשחקו אבל אם מסיר הקליפה כדי לאכול כך מותר וכן הדין בבצלים קטנים ור"פ כתב דווקא מעט מעט אבל לקלוף קיבוץ גדול יחד נראה כבורר ואסור עכ"ל רבינו ירוחם ע"ש ועפ"ז כתב שם רבינו הרמ"א אסור לקלוף שומים ובצלים כשקולף להניח אבל לאכול לאלתר שרי וע' לעיל סי' שי"ט עכ"ל:

סעיף כב - ולכאורה משמע מדבריהם דלקלוף שומים ובצלים הרבה הוי בורר ואסור אם אינו אוכל לאלתר ולבד שאינו מובן מה שייך ברירה בזה הוא כנגד גמ' מפורשת בביצה [י"ג:]: במקלף שעורים דרב ור' חייא מקלפי להו דביתהו כסי כסי ע"ש ומה לי קילוף שעורים או קילוף בצלים ושומים ועוד דזה שייך למפרק כמו שפירש"י שם ולא לבורר ולכן נ"ל דה"פ ואין כונתם כשקולפם ומניח הקליפות בפני עצמם אלא קולפם והקליפות מעורבות בהם כמו שפרשנו בהירושלמי ובזה שפיר שייך בורר ולזה קאמרי דלאכול מיד מותר והיינו או לברר האוכל ולאכול או אפילו ליטול הפסולת מותר לדעת התוס' והטור שכתבנו בסעיף ט"ז כשהאוכל מרובה ע"ש ורבינו ירוחם מתיר אף שלא לאלתר דהירושלמי מיירי בקולף כדי לשחקו ובה קשה הברירה אבל כדי לאכול כך לא מתערב ואין בזה ברירה וה"ר פרץ אוסר בקיבוץ גדול וזהו הכל כשמעורבין יחד וגם כוונת רבינו הרמ"א כן כשמעורבין יחד אף על פי שלא כתב מפורש כן ואל"כ לא שייך בזה ברירה [והארכתי בזה לפי שדרך בנות ישראל שמתמנינים הרגלים על יום השבת שחרית ויש שמניחים זה על סעודה שלישית וקולפים לשם כמה בצלים ושומים ובעל מ"ב הרעיש על זה ולכן יצאנו ללמד זכות דכדין עבדי ודו"ק]: